

การวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่
อำเภอภูฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

An Analysis of the Funeral Philosophy of Phu Thai Tribe, Dong Nuea Village,
Lao Yai Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province

พระมหาเล็ก ปญญาวโร (พลหงษ์)¹,

พระครูภาวนาโพธิคุณ², จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ³,

พระมหาปพน กตสโร (แสงย้อย)⁴ และ พลเผ่า เพ็งวิภาศ⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4,5}

Phramahalek Panñavaro (Polhong)¹,

Phrakhru Bhavanabodhikun², Chakkapan Wongpornpavan³,

PhramahaPaphon Katararo (Saengyoi)⁴ and Phonphao Phengwiphat⁵

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus^{1,2,3,4,5}

Corresponding Author, E-mail: lekphlhngs@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท 2) ศึกษาปรัชญา
งานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) วิเคราะห์
ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27
รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1) ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไทเป็นปรัชญาธรรมในพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมงานศพ
เพื่อให้แง่คิดว่าความตายเป็นสิ่งสุดท้ายของชีวิต ไม่มีใครหนีพ้นได้ และชนเผ่าภูไทได้มีขั้นตอนการจัด
พิธีกรรมงานศพที่ดีถือว่าเป็นการให้เกียรติ และการไว้อาลัยแก่ผู้ตาย

* ได้รับบทความ: 26 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2565

2) พิธีกรรมงานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ แฝงไปด้วยคติความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อต้องการให้บุคคลรุ่นหลังได้ข้อคิดแล้วนำไปถ่ายทอดเพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี

3) แนวคิดทางปรัชญาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมงานศพ ดังนี้ 1) พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในงานศพ ได้แก่ การอาบน้ำศพ การบวชน้ำศพ การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย 2) ญาณวิทยาที่ปรากฏในงานศพ ได้แก่ การใช้สัญญาณบอกล่าว การปิดตา ปิดปากศพ การสวดมาติกา และ 3) อภิปรัชญาที่ปรากฏในงานศพ ได้แก่ การเอาเงินใส่ปากศพ การสวดพระอภิธรรม การเก็บอัฐิ เป็นต้น แนวคิดทางปรัชญาดังกล่าวนี้นี้จะมีอยู่ในพิธีกรรมงานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือทุกชั้นตอน

คำสำคัญ: ปรัชญา; งานศพ ; ชนเผ่าภูไท

Abstract

The objectives of this research paper were: 1) to study the funeral philosophy of the Phu Thai tribe; 2) to study the funeral philosophy of the Phu Tai tribe at Dong Nuea Village, Lao Yai Sub-district, Kuchinarai District, Kalasin Province; 3) to analyze the funeral philosophy of Phu Tai tribe at Dong Nuea Village. This study was carried out by means of qualitative research by studying the information from the Tipitaka, documents, and related research. There were 27 key informants. The obtained data were interpreted by descriptive analysis based on the inductive method.

The research results were as follows:

1) The funeral philosophy of the Phu Thai tribe is a Buddhist philosophy hidden in funeral ceremonies to give an idea that death is the last thing in life and no one can escape. The Phu Thai tribe has a process of organizing the funeral rites as well to honor and mourn for the deceased.

2) In the funeral rites, there are hidden beliefs of the Phu Thai tribe at Dong Nuea Village, which have been practiced for generations following Buddhist principles to give future generations ideas and convey them as a good practice.

3) There are philosophical concepts hidden in funeral rites as follows: (1) Buddhist ethics appearing at funerals are funeral bathing, funeral ordination, and making merit for the deceased; (2) epistemology manifested in funerals such as the use of news signals, eyes closing, mouth closing and chanting *Mātikā*; (3) the metaphysics appearing at funerals include putting money in the mouth of a corpse, chanting the *Abhidhamma*, collecting relics, etc. In every step, such philosophical concepts are found in the funeral rituals of the Phu Tai tribe at Dong Nuea Village.

Keywords: Funeral; Philosophy; Phu Tai Tribe

บทนำ

ทุกสิ่งทุกอย่างในสากลจักรวาล ทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตและสิ่งที่มีชีวิตที่มีวิญญูญาณและไม่มีวิญญูญาณ ล้วนตกอยู่ในกฎเดียวกันคือเกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลางและแตกสลายไปในที่สุด มนุษย์ทุกคนย่อมมีความตายเป็นเบื้องต้น เพราะชีวิตไม่มีความจริงยั่งยืน เกิดขึ้นดำรงอยู่ เสื่อมสลายและดับไปในที่สุด ดังพุทธพจน์ว่า “ร่างกายนี้แก่หง่อมแล้ว เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป ร่างกายที่เนาเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไป เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด” (ขุ.ธ. (ไทย), 25 /148/78) เมื่อกล่าวถึงความตายนั้น ย่อมเป็นที่ทราบกันว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีการประหลาด เนื่องจากความตายเป็นเรื่องที่นำมาซึ่งความเศร้าโศก อันเกิดมาจากความพลัดพราก โดยที่มนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นผู้ที่ไม่อยากตายหรือไม่ต้องการที่จะเผชิญหน้าต่อความตาย พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาแห่งความจริง (Truth) ที่กล่าวถึงความจริง อันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งความจริงดังกล่าวนั้นก็คือกฎแห่งเหตุผล (The Laws of cause and effect) อันได้แก่ กฎปฏิบัติจสมุปปาท (ส.นิ. (ไทย) 16/1/2) ที่ว่าด้วยความเป็นเหตุเป็นผลของสรรพสิ่งที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นไม่อาจจะดำรงอยู่โดยลำพังได้ เพราะสรรพสิ่งในโลกล้วนจะต้องพึ่งพิงสิ่งอื่นเพื่อการดำรงอยู่ตลอดเวลา ชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผูกพันอยู่กับชนบประเพณี ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โดยประเพณีที่เกี่ยวกับการตายนับเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้คนให้ความสำคัญ ถือว่าเป็นการไว้อาลัยและส่งผู้ตายซึ่งเป็นญาติพี่น้องไปสู่อีกภพหรือไปอยู่กับพระเจ้าแล้วแต่ความเชื่อของแต่ละศาสนา

ประเพณีการตายมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะทุก ๆ คนที่ถือกำเนิดเกิดมาในโลก จะต้องตกอยู่ในกฎแห่งธรรมชาติที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่งไตรลักษณ์ (ส.สพ. (ไทย) 18/1/1) คือมีการเกิด การแก่เจ็บและการตาย เป็นเรื่องของธรรมชาติของสรรพสัตว์ แต่มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย มีวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย พัฒนาเกิดขึ้นโดยเฉพาะ

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย มีการวิวัฒนาการเกิดขึ้นในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายมากมายจนเกิดความสับสน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ในแต่ละภูมิภาคและในสถานที่ต่าง ๆ มีพิธีกรรมการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากการนับถือและความเชื่อที่แตกต่างกันไป สำหรับสิ่งที่มีชีวิตกระบวนการสุดท้ายเรียกว่า ตาย เช่น คนเราเมื่อตายลง พวกฟองที่ยังมีชีวิตอยู่ที่สังสารเอนดูไม่ยอมปล่อยให้ร่างกายถูกทอดทิ้งอยู่บนพื้นพิภพ เพราะจะเน่าเหม็นหรือตกเป็นเหยื่อของสัตว์อื่น ๆ กัดกินเป็นที่น่าสังเวช จึงพากันนำเอาศพไปฝังหรือเผาหรือโดยวิธีการอื่น ๆ ประกอบกับการที่มนุษย์เชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ แม้ร่างกายสลายไปแต่วิญญาณยังอยู่ในภาวะอสุรกายเพื่อรอการเกิดใหม่อีก ดังนั้น ในการกำจัดซากศพมนุษย์ คนโบราณจึงนิยมทำพิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อไม่ให้วิญญาณหรือผีมารบกวนคนที่อยู่ เพื่อให้วิญญาณปกปักรักษาคนที่ยังมีชีวิตอยู่และเพื่อให้วิญญาณไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี การทำพิธีศพก็เป็นไปตามหลักหรือลัทธิศาสนาที่ตนนับถือ เช่น ชาวพุทธก็ทำพิธีศพเกี่ยวเนื่องด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธี (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2532 : 144) แม้ในครั้งสมัยพุทธกาลนั้น มีก็แต่เพียงการจัดการงานศพตามธรรมเนียมประเพณีของคนอินเดียสมัยนั้นเท่านั้น ซึ่งพิธีการจัดการศพมีเพียงการจัดการศพและการทิ้งศพ ส่วนการฝังศพมีน้อยพิธีกรรมงานศพสมัยพุทธกาลดังกล่าวมานั้น มักจะจัดการศพโดยการเผา ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการจัดการศพด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม ก็จะมีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการจัดการศพอยู่เสมอ การจัดงานศพในสมัยพุทธกาลนั้นเน้นความสะดวกและรวดเร็วเนื่องจากเห็นว่าศพของมนุษย์นั้นเป็นเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา ที่ไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินการให้ยุ่งยากแต่อย่างใด (เสถียร โกเศศ, 2539 : 68) ในส่วนของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น ประเพณีการบวชการแต่งงาน การเกิด การตาย มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากคนไทยนั้นได้มีการอพยพ โยกย้ายถิ่นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ เพื่อความสะดวกในการเดินทาง เพื่อประโยชน์ในสภาพดินฟ้าอากาศ ภูมิอากาศและอีกหลายเหตุผลที่ทำให้คนย้ายถิ่นฐาน แต่เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันนานเข้าพิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงโดยการหลอมรวมเข้าจากหลาย ๆ ถิ่นฐานรวมเข้าเป็นประเพณีเดียวกัน ซึ่งทำให้ประเพณีต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันไปบ้าง เช่น ประเพณีเกี่ยวกับงานศพ (บุญยืน ศิริรักษ์, 2542 : 58)

ประเพณีงานศพของชนเผ่าภูไท เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการตาย ซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติมาจนปัจจุบัน ชาวภูไทตั้งแต่อดีตนั้นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีพ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ในการดำรงชีวิต เป็นสังคมถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีความสามัคคีช่วยเหลือเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุข ประเพณีเกี่ยวกับงานศพของชนเผ่าภูไท ถือว่าเป็นสารประโยชน์ที่อำนวยให้แก่ผู้มรณกรรมไปแล้ว แม้ผู้หนึ่งได้พราวจากโลกไปแล้วก็ดี มนุษย์ผู้มีชีวิตอยู่หาได้ลืมไม่ ยังระลึกถึงทำพิธีนำส่งบุญกุศลให้น้ำใจอันดีงามเช่นนี้ ย่อมเห็นได้ว่ามีความมุ่งหวังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือปรารถนาให้ผู้มรณะนั้น ๆ ได้รับความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคต ประเพณีในการทำศพยังเป็นเครื่องนึกคิดให้ผู้มีวิจรรย์ญาณได้หวนนึกขึ้น

ไตร่ตรองให้ปลงเห็นสภาวะธรรมที่แท้จริงทั้งนี้ ย่อมเป็นกรณีที่ควรสรรเสริญที่แท้จริงซึ่งบรรพบุรุษครั้งโบราณได้จัดทำเอาไว้ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่มีวามอยู่ในชีวิตทรัพย์สินสมบัติสามภรรยา บุตรธิดาตลอดจนมัวเมาอยู่ในโลกอยู่ในความไม่มีโรค ซึ่งประเพณีการทำศพ มีคติธรรมข้อคิดมากมายนำศึกษา (ธีรานุโธ, 2550 : 25) โดยเฉพาะพิธีนาธรรมหรือปรัชญาธรรมที่ส่งผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับงานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ทำให้มองเห็นคุณค่าของการจัดงานศพที่บรรพบุรุษของชาวพุทธ ไม่ว่าจะอยู่ท้องถิ่นหรือภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยได้เข้าใจในหลักของความเชื่อและความหมายของขั้นตอนที่ทำพิธีเกี่ยวกับงานศพ จากการทำปฏิบัติตาม ๆ กันมาโดยไม่ได้เข้าใจหลักความเชื่อที่แฝงเป็นปริศนาธรรมในงานศพเลย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนในอดีต เพื่อใช้ในการสอนให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเป็นแนวทางในการนำไปประพฤติปฏิบัติตนในอยู่ในกรอบแห่งความดี และจะได้รักษาความเชื่อในการจัดพิธีงานศพให้คงอยู่ไม่ให้สูญหายไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพราะเห็นว่ามีปรัชญาที่สำคัญปรากฏในงานศพของชนเผ่าภูไท เพื่อให้ชาวพุทธในสังคมไทยได้เข้าใจถึงปริศนาธรรมเกี่ยวกับพิธีงานศพได้อย่างถูกต้องและเห็นคุณค่าของปริศนาธรรมอันเป็นแก่นแท้ได้อย่างแท้จริงว่า แต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นได้แอบแฝงซึ่งปรัชญาอะไรบ้าง เพื่อจะได้นำหลักธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในงานศพไปประพฤติปฏิบัติตามในสังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท
2. เพื่อศึกษาปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย : การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลการวิจัยด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีคัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 27 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป

2) สัปเหร่อ จำนวน 2 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 4) มัคทายก จำนวน 5 คน 5) นักปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน

3. การสร้าง และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย : เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ ส่วนการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสร้างแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ 3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาความเหมาะสม และความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม และ 5) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้ 1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการ เป็นต้น เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในการสัมภาษณ์ 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัว และเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทปจดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

5. การตรวจตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า โดยการนำเอาข้อมูลที่ตรงกัน มาการแปรความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังต่อไปนี้

1. ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท สรุปได้ว่า การจัดงานพิธีศพนั้นถ้าเจ้าภาพหากเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีฐานะดี มีเครือญาติมากก็จะจัดพิธีศพใหญ่โตเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย และญาติพี่น้องก็มีโอกาสได้พบปะพูดคุยในระหว่างเครือญาติของตน แต่ปัจจุบันมีการแยกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ต่างถิ่นของเครือญาติบางคน แต่เมื่อมีการสูญเสียของญาติเกิดขึ้นจะมีการส่งข่าวและทุกคนจะกลับมารวมไว้อาลัยและประกอบพิธีศพให้แก่ญาติผู้เสียชีวิตเป็นครั้งสุดท้าย ส่วนหนึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิตา และเป็นการพบปะระหว่างเครือญาติพี่น้อง ซึ่งสสารคณะปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท มีดังนี้

1. ข้อปฏิบัติเมื่อคนป่วยใกล้ตายของชาวภูไท ประกอบด้วย การบอกทางแก่คนป่วยใกล้ตาย เป็นการสอนคนเราไม่ให้ประมาทในชีวิต ว่าสุดท้ายขึ้นปลายของชีวิตไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ความตายเป็นสถานีสุดท้ายของชีวิต ที่จะต้องเจอเจอด้วยกันทุกคน ไม่ช้าก็เร็ว

2. การใช้สัญญาณบอกข่าวโดยการตีฆ้อง 3 ครั้ง เพื่อเป็นการเตือนสติคนที่ยังไม่ตายให้รู้จักระลึกรู้ถึงพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

3. การปฏิบัติต่อศพนั้นมีขั้นตอนและพิธีกรรม ประกอบด้วย การอาบน้ำศพ เป็นการสอนให้คนเรารู้ว่าคนเรานั้นจะต้องเอา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นน้ำอาบกาย วาจา และใจให้สะอาด การเอาเงินใส่ปากศพ เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาให้เห็นว่า บรรดาทรัพย์ที่ผู้ตายสะสมไว้ไม่ว่าจะมากเพียงใด สิ่งที่จะติดตัวไปได้ก็มีเพียงกรรม คือบุญและบาปเท่านั้น การมัดศพ (มัดตราสัง) เป็นการมัดตราสังศพ 3 เปลาะ เพื่อชี้ให้เห็นว่า บ่วงทั้ง 3 คือ บุตร ทรัพย์ สามภรรยา เป็นเครื่องผูกมนุษย์ไว้ให้ติดอยู่ในโลกไม่สามารถพ้นทุกขได้ การเอาดอกไม้ธูปเทียนใส่ในมือศพ เป็นการสอนให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ตั้งมั่นอยู่ในพระรัตนตรัย การเช่นศพ เป็นการสอนคนเห็นว่า คนตายไปแล้วไม่อาจฟื้นขึ้นมาได้อีกและไม่สามารถนำอะไรติดตัวไปได้

4. การสวดศพนั้น มักนิยมสวดในระหว่างตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ที่บ้านหรือที่วัด ซึ่งปรัชญาที่ปรากฏในการสวดศพของชนเผ่าภูไท ประกอบด้วย การสวดมตिका เป็นการเตือนสติคนเป็นไม่ให้ประมาทในชีวิต ให้ทำความดีละเว้นความชั่ว การสวดพระอภิธรรม เป็นการสอนให้คนเราตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะคนตายไปแล้วฟังไม่รู้เรื่องแต่คนที่กำลังมีชีวิตอยู่ฟังรู้เรื่อง ส่วนการบวชหน้าศพและการนำศพไปสู่ฌาปนสถานนั้น เป็นประเพณีที่นิยมให้ลูกหลานของผู้ตายบวชให้ ประกอบด้วย การบวชหน้าศพและจูงศพ เป็นการสอนคนเราให้รู้ว่า สัจธรรมแห่งผ้ากาสาวพัสตร์ที่จูงศพหน้าหน้าอยู่นั้น คือ สัญลักษณ์แห่งผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีจิตบริสุทธิ์ การหามศพเวียนเชิงตะกอน 3 รอบ เป็นการสอนให้รู้ว่าเมื่อตายแล้วจะต้องไปเวียนน่วยตายเกิดในภพภูมิทั้งสามนี้เท่านั้นหากยังไม่หมดกิเลส ส่วนการเผาศพ หรือการฌาปนกิจศพนั้น ประกอบด้วย การทอดผ้าบังสุกุล เป็นการสอนให้คนทั้งหลายได้พิจารณาถึงเรื่องของชีวิตเป็นครั้งสุดท้ายว่า ชีวิตนั้นไม่จริงยั่งยืน การวางดอกไม้จันทน์ เป็นการสอนคนที่มีชีวิตอยู่ว่า คุณธรรมคือศีล เป็นเครื่องควบคุมกายและวาจาไม่ให้ประพฤตชั่ว การเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายนั้น ประกอบด้วย การเก็บอัฐิ เป็นการสอนคนที่มีชีวิตว่า ร่างกายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ในวาระสุดท้ายก็ไหลคืนไปรวมอยู่กับธรรมชาติดั้งเดิม

การโยงด้ายสายสิญจน์คือ สายโยงที่ทำด้วยด้ายดิบควั่นเป็นเกลียวมี 3 เส้น 7 เส้น และ 9 เส้นที่โยงจากโลงและพระพุทธรูป เพื่อเชื่อมโยงในการประกอบพิธีกรรมเกลียวเข้ากัน ด้ายสายสิญจน์ 3 เส้น ได้แก่ สามัญลักษณะหรือ ไตรลักษณ์ ส่วนด้ายสายสิญจน์ 7 เส้น ได้แก่ อนุสัย 7 และด้ายสายสิญจน์ 9 เส้น ได้แก่ โลกุตตรธรรม 9 นั้นเอง

2. ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า พิธีกรรมงานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ แฝงไปด้วยคติความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อต้องการให้บุคคลรุ่นหลังได้ขบคิดแล้วนำไปถ่ายทอดเพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี และในงานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ นั้นได้แฝงไปด้วยปริศนาธรรม ที่นักปราชญ์ได้สร้างไว้เพื่อต้องการให้คนรุ่นหลังได้สังเกต และนำขบคิดนั้นไปปฏิบัติต่อไป เช่น ข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตาย ประกอบด้วย (1) การบอกทางแก่คนป่วยใกล้ตาย เป็นการสอนคนเราไม่ให้ประมาทในชีวิตว่า สุดท้ายนั้นปลายของชีวิตไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ความตายเป็นสถานีสสุดท้ายของชีวิต ที่จะต้องเจอด้วยกันทุกคน (2) การใช้สัญญาณบอกล่าว โดยการตีฆ้อง 3 ครั้ง เพื่อเป็นการเตือนสติคนที่ยังไม่ตายให้รู้จักระลึกรู้ถึงพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้นเอง

ส่วนการปฏิบัติต่อศพผู้ตายนั้น มีขั้นตอนพิธีกรรมคล้ายกับพิธีกรรมของชาวภูไทในจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งแฝงด้วยคติธรรมและแนวคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่ในพิธีกรรมนั้น เช่น 1) การอาบน้ำศพ เป็นการสอนให้คนเรานำเอา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นน้ำอาบกาย วาจา และใจให้สะอาด 2) การรดน้ำศพ เป็นการสอนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่ควรประมาท เร่งขวนขวายสร้างบุญกุศล คุณงามความดี เพราะยังมีโอกาสทำได้ 3) การนุ่งเสื้อผ้าให้ศพ เป็นการสอนให้รู้ว่า การนุ่งผ้าใหม่เป็นการสอนให้มีสุจริต การทิ้งผ้าเก่าที่ฉีกขาดมีตำหนิเป็นการสอนให้ละสุจริต 4) การหิวศพ เป็นการเตือนให้พิจารณาถึงกฎของธรรมชาติ อันเป็นความไม่คงที่ถาวร ความเป็นทุกข์ ความเป็นของไม่ใช่อัตน 5) การทาแป้งศพ เป็นการสอนให้คนเรารักษาศีล เพราะศีลเป็นเหมือนอาภรณ์เครื่องประดับ เป็นเครื่องตกแต่งกาย วาจา ให้มีกลิ่นหอมและสวยงาม 6) การเอาเงินใส่ปากศพ เป็นการสอนให้ผู้ยังมีชีวิตอยู่เห็นว่าบรรดาทรัพย์สมบัติที่ผู้ตายได้แสวงหาสะสมไว้เมื่อตายไปแล้วก็ต้องสละทิ้งเอาอะไรไปไม่ได้เลย มีแต่บุญ - บาป เท่านั้นจะติดตามตัวไปได้ 7) การปิดตาปิดปากศพ เป็นการสอนให้เห็นว่า ตากับปากเป็นช่องทางให้เกิดอกุศลกรรมต่าง ๆ 8) การมัดศพ (มัดตราสัง) เป็นการสอนให้รู้ว่าบ่วงทั้ง 3 ได้แก่ บุตร สามีภรรยา ทรัพย์สมบัตินี้ เป็นเครื่องผูกมัดสัตว์โลกไว้ให้ติดอยู่ในวัฏสงสารไม่ให้หลุดไปได้ 9) การมัดท่อศพ เป็นสอนให้รู้ว่า เครื่องร้อยรัดให้แน่น 5 เปลาะ คือ นีวรณธรรม 5 อันเป็นเครื่องรัดจริง ดึงสัตว์โลก ให้วนเวียนอยู่ในทุกข์ 10) การเอาดอกไม้ธูปเทียนใส่มือศพ เป็นการสอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้บูชาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และน้อมนำไปปฏิบัติตาม 11) การหันหัวศพไปทางทิศตะวันตก เป็นการสอนให้รู้ว่า คนตายก็เหมือนพระอาทิตย์ที่ตกลงไปแล้ว ร่างกายของคนเราก็เช่นเดียวกัน เมื่อตายไปแล้วจะไม่มีวันฟื้นขึ้นมาได้อีก 12) การจุดตะเกียงปลายเท้าศพ เป็นการสอน

ให้เห็นไฟส่องปัญญามนุษย์ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติคนเป็น ให้หาทางไปแต่ทางสว่าง 13) การเคาะโลงศพ ให้รับศีล เป็นการสอนไม่ให้ประมาทมัวเมาในชีวิต ให้มีจิตสำนึกว่า เมื่อตายแล้วทำอะไรไม่ได้

14) การเช่นไหว้ศพ เป็นการชี้ให้เห็นว่าคนตายมีอาจฟื้นขึ้นมาได้อีก แม้แต่ข้าวปลาอาหารที่จัดมาให้อยู่ตรงหน้า ก็ลุกขึ้นมากินไม่ได้ และ 15) การไว้ทุกข์ เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจเป็นเหตุให้ระลึกความตาย อันจะมีแก่ตนต่อไป นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติในการสวดศพ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) การบวชน้ำศพ 2) การจูงศพ 3) เครื่องมือจูงศพ 4) การหามศพ 5) การตีหม้อน้ำและหม้อไพน้ำศพ 6) การหว่านข้าวสารและข้าวตอก 7) การหามศพเวียนจิตกาธาน 3 รอบ 8) การยกศพกระทบเชิงตะกอน ส่วนการปฏิบัติในการเผาศพนั้นถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญของงาน ประกอบด้วย 1) การขอขมาศพ 2) การล้างหน้าศพ 3) การทอดผ้าบังสุกุล 4) การวางดอกไม้จันทน์ 5) การใช้ไฟเผาศพ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมในการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้ผู้ตายนั้น เจ้าภาพลูกหลานก็จะมีการเก็บอัฐิของผู้ตายเพื่อนำไปตั้งบำเพ็ญกุศลตามประเพณี ซึ่งปรัชญาที่ปรากฏ ประกอบด้วย 1) การแปรรูป สอนให้รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของเราทุกอย่างมันแปรรูปจากสภาพหนึ่งมาเป็นอีกสภาพหนึ่งตามแต่เหตุปัจจัย 2) การเก็บอัฐิ เป็นการสอนคนที่มีชีวิตว่าร่างกายนี้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ในวาระสุดท้าย ก็ไหลคืนไปรวมอยู่กับธรรมชาติเหมือนเดิม 3) การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย เป็นการสอนให้รู้จักตั้งบุญคุณด้วยการทำบุญอุทิศไปให้ และการที่เราทำบุญให้กับผู้ตาย ถือได้ว่าเป็นการสั่งสมบุญเอาไว้ด้วย

3. การวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ นั้น แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิตไว้อย่างน่าสนใจ ด้วยความที่มนุษย์เป็นผู้ฉลาด จึงได้นำดิริธรรมความเชื่อของตนประกอบกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักกรรมเข้ามาประสานกัน ก่อให้เกิดการปฏิบัติกลายมาเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์สูงสุด ด้วยการนำพิธีกรรมเข้ามาเป็นสื่อ เป็นตัวประสานให้เกิดความรู้สึกร่วมในระหว่างเจ้าภาพและผู้ร่วมงาน จากรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรม ทำให้เกิดการจรจรโงงทางอารมณ์ เกิดความรู้สึกคลี่คลายทางอารมณ์ เพราะมีผู้ที่ได้รับข่าวสารการตายซึ่งมีความรักใคร่นับถือกับผู้ตายที่ดี กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ดี ก็พากันเดินทางมาร่วมงานศพมาแสดงออกซึ่งความรู้สึกทำให้เจ้าภาพเกิดความอบอุ่นใจ มีกำลังใจ รู้สึกว่าท่านผู้ตายเป็นผู้มีเกียรติ มีความดีและรู้สึกรู้สีกว่าคุณค่าเหล่านั้นส่งผลมายังตนด้วย ซึ่งปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ นั้น เป็นปรัชญาที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตที่แฝงด้วยหลักกรรม โดยเฉพาะพุทธปรัชญา อันประกอบด้วยอภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์ มีดังนี้

1) พุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักความประพฤติที่มีเกณฑ์การตัดสิน และบัญญัติไว้เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติอบรมขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้น คือ ศีล 5 ธรรม 5 ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 ระดับสูง คือ มรรค 8 หรือ ไตรสิกขา พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในพิธีกรรมงานศพทุกขั้นตอน ได้แก่ การอาบน้ำศพ การนุ่งเสื้อผ้า

ให้ศพ การทาแป้ง การเคาะโลงศพให้รับศีล การบวชน้ำศพ การจูงศพ การล้างหน้าศพ การวางดอกไม้ จันทน์ การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย เป็นต้น

2) ญาณวิทยาในพุทธปรัชญา เป็นความรู้และแหล่งความรู้ที่เกิดจากปรัชญางานศพ ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 คือ ความรู้ที่ได้มาทางอายตนะ 6 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) ที่มีกรฟังด้วยดี นี้เรียกว่า สุตตามยปัญญา ระดับที่ 2 คือ ความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากการฟังแล้วนำมาให้ความหมาย ให้คุณค่า คิดพิจารณาและนำไปใช้ประโยชน์ในแง่มุมต่าง ๆ เรียกว่า จินตามยปัญญา ระดับที่ 3 คือ ความรู้ที่ได้จากการฟังและคิดพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญาด้วยเหตุผล แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติจนได้ความรู้ที่แท้จริง เรียกว่า ภวามยปัญญา ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในพิธีกรรมงานศพทุกขั้นตอน ได้แก่ การใช้สัจญาณบอกข่าว การปิดตา ปิดปากศพ การไว้ทุกข์ การสวดมาติกา

3) อภิปรัชญาในพุทธปรัชญา เป็นความจริง หรือสิ่งที่มีอยู่จริง ที่เรียกว่า ปรมัตถธรรม มี 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน และไตรลักษณ์ ที่เป็นกฎธรรมที่มีอยู่จริงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น มีลักษณะ 3 ประการ คือ เป็นอนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์และอนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตน เป็นต้น อภิปรัชญาในพุทธปรัชญาที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในพิธีกรรมงานศพทุกขั้นตอน ได้แก่ การหิว้ม การเอาเงิน ใส่ปากศพ การสวดพระอภิธรรม การหามศพ การหว่านข้าวสาร ข้าวตอก การเวียนจิตกาธาน 3 รอบ การยกศพกระทบบึงตะกอน การแปรรูป การเก็บอัฐิ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอ กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงได้นำประเด็นเหล่านั้นมา เพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. การจัดพิธีกรรมงานศพ ในแต่ละขั้นตอนนี้ เป็นการให้เกียรติและการไว้อาลัยให้กับผู้ตาย เป็นวาระสุดท้าย จะทำด้วยความประณีตเปรียบเสมือนกับผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ทำให้เห็นความดีของผู้ตายเด่นชัดขึ้น เป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ตาย และในการจัดงานศพนั้นจะจัดขึ้นด้วยการแฝงไปด้วยแนวคิดทางปรัชญา และความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นกุศโลบายที่ทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งถือว่าศพผู้เสียชีวิตเป็นสื่ออุปกรณ์การสอนแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูกลยาณธรรมโฆษ (รุ่ง กลยาณ) (2554 : 118) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติธรรมจากประเพณีงานศพ : กรณีศึกษาชุมชนตำบลตรวง อำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์” พบว่า ประเพณีการจัดงานศพสะท้อนคุณค่าของชีวิต คติธรรมต่าง ๆ ที่พบในการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ นอกจากนี้ประเพณีการสวดศพมีคติธรรมคือการอุทิศส่วนกุศล การมีน้ำใจต่อกัน ประเพณีการบวชน้ำศพและจูงศพได้คติธรรม คือ ความกตัญญูรู้คุณ การสร้างอริยทรัพย์คือคุณความดีต่าง ๆ ประเพณีการเผาศพได้คติธรรม

คือ สัจธรรมของชีวิตได้แก่นิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่ประมาทในชีวิต ความเคารพนับถือต่อกัน และ ประเพณีการเก็บอัฐิการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ให้คติธรรมด้านความกตัญญูกตเวที ความสำนึกในบุญคุณต่อกัน และการเกิดใหม่ในโลกหน้า ด้วยอาศัยอำนาจของบุญกุศลที่ทำอุทิศให้แก่ผู้ตายนั้นจะทำให้ผู้ตายได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีในโลกหน้าต่อไป

2. พิธีกรรมถือว่าเป็นเครื่องห่อหุ้มสัจธรรมเอาไว้ เปรียบเหมือนเปลือกของต้นไม้ทำหน้าที่ห่อหุ้ม กระจกและแก่นของต้นไม้เอาไว้ เมื่อผู้คนได้เข้ามาสู่พิธีกรรมและรูปแบบของงานศพก็เป็นการเชื่อมโยงนำ เข้าไปสู่คุณธรรมและสัจธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม โดยอาศัยพิธีกรรมช่วยตีแผ่สัจธรรมให้ปรากฏ เมื่อเกิดความเข้าใจก็นำไปสู่การปฏิบัติอันเป็นคุณค่าทางจริยธรรมที่ตามมา ซึ่งสอดคล้องกับ พระสมุห์ มงคล เกสโร (ติ่มมาก) (2551 : 176) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาปริศนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพ : ศึกษาเฉพาะ กรณีพิธีกรรมงานศพในอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร” พบว่า พิธีการจัดการกับศพในแต่ละ ขั้นตอนให้กับผู้ตายที่เป็นญาติ การจัดการศพให้แก่ผู้ตายนับเป็นประเพณีสุดท้ายเกี่ยวกับชีวิต จัดขึ้นตาม พิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือโดยการจัดการศพให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อไม่ให้อุจาดตา แก่ผู้พบเห็น หรือให้ผู้มาร่วมงานมองแล้วไม่รู้สึกหวาดกลัว การนำศพลงโลง การตั้งนำศพขึ้นตั้งบำเพ็ญ กุศล การบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม การฃาปนกิจ การลอยอังคารและการทำบุญอุทิศให้ในวันสำคัญ ตามประเพณีนิยม ปริศนาธรรมในงานศพ หมายถึง การบอกเหตุผล ความเชื่อ หรืออธิบายถึงวิธี การปฏิบัติ ในพิธีกรรมงานศพของพุทธศาสนิกชนในพิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความตายมักมีปริศนาธรรมและ ปรัชญาซ่อนอยู่เสมอ และในรูปแบบของปริศนาธรรมในงานศพนี้ เป็นแง่ให้คิดตรិตรอง โดยใช้ปัญญา เป็นหลักให้แก่เจื่อนำทั้งหลายที่ได้ผูกเอาไว้ เป็นต้น

3. การจัดการงานศพนั้นแฝงไปด้วยแนวคิดทางปรัชญาที่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะได้คติธรรม ทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติให้เกิดคุณค่า และนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อไม่ให้เกิดความ ประมาท ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง) (2564 : 111) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษา วิเคราะห์ปรัชญาการจัดงานศพของชาวพุทธจังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า มีแนวคิดปรัชญาที่แฝงอยู่งานศพ ดังนี้ (1) พุทธอภิปรัชญา มีจะปรากฏในบทสวดมาติกา อภิธรรม ซึ่งเป็นการสาธยายถึงจิต เจตสิก รูป นิพพาน (2) พุทธญาณวิทยา เกิดจากการนำเอาสิ่งที่ได้จากการฟังเทศน์แล้วนำไปพิจารณาจนเกิดเป็นองค์ ความรู้ และพิจารณาคติธรรมที่ได้นั้นอย่างต่อเนื่อง (3) พุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ ศีล คนไปร่วมงานศพจะได้ รับศีลเพื่อสำรวมกายวาจา กุศลกรรมบถ 10 เป็นการสำรวมกาย วาจา ใจ และการพัฒนาปัญญา ด้วยการนำเอาคติธรรมที่ได้จากเข้าร่วมงานศพไปใช้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทตามหลักมัชฌิมา ปฏิปทา

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท
- 2) ควรศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในพิธีกรรมการจัดงานศพของชนเผ่าภูไท
- 3) ควรศึกษาเปรียบเทียบปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไทในแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปรัชญางานศพของชนเผ่าภูไท บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้ได้ความรู้ได้ว่า สิ่งมีชีวิตที่เกิดมาล้วนตกอยู่กฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น ต่างกันแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อเรารู้ว่าชีวิตนี้จะมีความตายเป็นที่สุดแล้วชีวิตที่เหลืออยู่นี้จะต้องดำเนินไปด้วยความไม่ประมาท และสร้างคุณความดีเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคมส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

ธีรานันท์. (2550). การตายและพิธีการทำบุญศพ. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

บุญยืน ศิริรักษ์. (2552). การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีประเพณีเกี่ยวกับการตายในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูภัฏญาณธรรมโฆษ (รุ่ง กลยาโณ). (2554). การศึกษาคติธรรมจากประเพณีงานศพกรณีศึกษาชุมชนตำบลตรวง อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร (ตุ้มม่วง). (2564). การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการจัดงานศพของชาวพุทธจังหวัดร้อยเอ็ด. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์มงคล เกสโร (ดีมาก). (2551). ศึกษาปริศนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีกรรมงานศพในอำเภอดงหลวง จังหวัดกำแพงเพชร. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). สังกัปปพิธีกรรม. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.รีนติ้ง เฮ้าส์.

เสถียร โกเศศ. (2539). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : ประเพณีเนื่องในการตาย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.